

*Tarun, laulun
taikapuistot*

KUVAMUISTOJA
VIIPURISTA

TEKSTIT:
MAIJA-RIITTA KALLIO JA RIITTA NISKANEN

VALOKUVAT:
TAPIO RUOKORANTA

TAITTO JA KANSI:
PIRKKO HACKLIN

PAINOTYÖ:
SALPAUSSELÄN KIRJAPAINO
KUKKILA 1994

TEOSTA OVAT TUKENEET:
LAHDEN KARJALAISYHTEISÖT RY, KOIVISTON AUTO -YHTYMÄ JA STARCKJOHANN OY

LAHDEN TAIDEMUSEON JULKAISUJA 23

ISSN 1236-1798 ISBN 952-90-5603-6

S A A T T E E K S I

Lahden kaupunginmuseo on Viipurille velkaa paljon. Sodan jälkeen museomme sai vastaanottaa merkittävän osan Viipurin museoiden kokoelmia, ja Lahden taidemuseo perustettiin juuri Viipurin taidemuseon kokoelmien pohjalle. Tällä kirjasella olemme halunneet vaalia Viipurin perinteitä ja muistaa näin paitsi kaupunkinsa historiasta kiinnostuneita lahtelaisia, myös sitä suurta joukkoa karjalaisia, joka sodan jälkeen asettui tänne.

Viipurin linna täytti vuonna 1993 seitsemänsataa vuotta, ja tänä vuonna juhlii Käkisalmi samaa virstanpylvästä. Näiden juhlien kunniaksi ryhdyimme etsimään kokoelmistamme kuvia Viipurista ja Kannakselta. Halusimme julkaista sellaista aineistoa, joka ei ehkä ole ollut kovin usein yleisön nähtävissä, mutta jonka merkitys varsinkin kaupunkimme karjalaisille tuntuu suurelta.

Kirjanen sisältää muistoja Kannaksen maisemista ja ihmisistä. Se kertoo niistä henkilöistä, jotka rakensivat Viipurista tärkeän ja omintakeisen kulttuurikaupungin. Kyseessä ei ole kuitenkaan kattava historia eikä myöskään varsinainen taidekirja, vaan kuvakooste kadonneesta Viipurista, jonka perintö toivottavasti elää arvoistaan elämää Lahden kaupunginmuseossa.

Haluan samalla esittää lämpimät kiitokseni tukijoillemme, Lahden Karjalaisyhteisöt ry:lle, Koiviston Auto -yhtymälle sekä Starckjohann Oy:lle.

Jouko Heinonen
Museonjohtaja

LAURI VÄLKE (1895-1970): PYÖRÖTORNI ENNEN 1710-LUKUA

HIILI 28,8 x 20,2 CM

Viipurin Pyöreän tornin rakentaminen liittyy siihen Ruotsin historian kauteen, jolloin uskonpuhdistus levisi pohjoiseen, kirkon valta romahti ja Kustaa Vaasa huudettiin kuninkaaksi. Hänen sotaisat hankkeensa aiheuttivat muun muassa linnojen vahvistus- ja uudistustöitä.

Viipurin linna oli osa valtakunnan itärajan puolustusjärjestelmää, ja sitä ryhdyttiin korjaamaan sekä linnan että kaupunginmuurin osalta vuonna 1547 kuninkaan antaman käskykirjeen mukaisesti. Linnaan rakennettiin muun muassa Pyhän Olavin tornin kahdeksankulmainen yläosa. Lisäksi kaupunginmuuria vahvistettiin rakentamalla rondelli eli tykkitorni suojaamaan Karjaporttia, joka oli toinen muurin itään johtavista porteista. Tykkitornia on sittemmin kutsuttu Pyöreäksi torniksi.

Pyöreän tornin puolustusmerkitys väheni jo 1500-luvun lopulla. Sitä käytettiin sitten esimerkiksi asevarastona ja vankilana, ja se vaurioitui monissa sodissa ja tulipaloissa.

Luonteenomaisen kattomuotonsa torni sai 1810-luvulla. Vuosisadan lopun torni toimi jauho- ja asevarastona. Sen sivustoille oli lisäksi rakennettu puisia nikkarityylisiä myyntikojuja. Tornin ympäristö raivattiin kauppatoriksi.

Taitelija Lauri Välke oli Viipurin Taiteilijaseuran perustajajäseniä. Hän on kuvannut teoksissaan laajasti Viipuria ja sen ympäristöä. Välkkeen tuotannon pääpaino on kirkkojen koristemaalauksissa ja alttaritauluissa; hän teki muun muassa Viipurin tuomiokirkon maalaukset 1929.

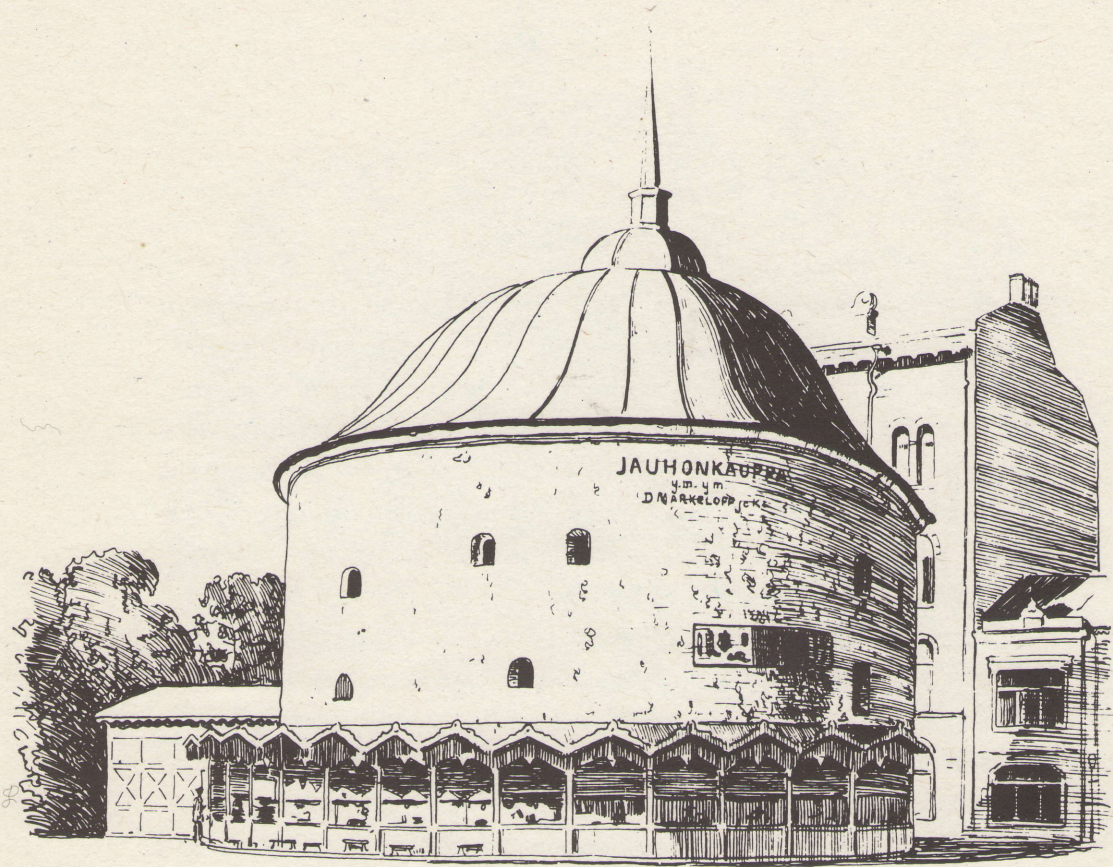
8

P yöreä torni oli 1900-luvun alussa enää vain kaupungin puutarhatyökalujen varasto, ja sitä ympäröineet myyntikojutkin purettiin. Tornin alennustila päättyi, kun arkkitehti Uno Ullberg ryhtyi korjaamaan sitä ravintolaksi vuonna 1922. Hän uudisti täysin tornin sisäosat käyttäen esikuvanaan sen alkuperäisen rakennusajankohdan, Vaasa-ajan linna-arkkitehtuuria. Korjaukseen käytetty puuainees tuotettiin Valamon luostarin vanhoista metsistä.

Taitelija Toivo Vikstedt koristi yläkerran ravintolasalin Viipurin historiaa kuvaavilla seinämaalauksilla, Bruno Tuukkanen piirsi muun muassa eteisseinälle Viipurin vanhan kartan, ja Rurik Lindquistin maalaus sijoitettiin renessanssisaliin.

Lauri Välke koristeli tornin ulkoseinustalle rakennetun pienen puisen torikahvilan, jossa oli turvekatto. Kahvilaa kutsuttiin Toripässiksi.

Pyöreään torniin liittyy monia ikimuistoisia tapahtumia. Sen suojissa perustettiin esimerkiksi Viipurin Taitelijaseura syyskuussa 1930.

Pyöreä torni (Pässilinnä)

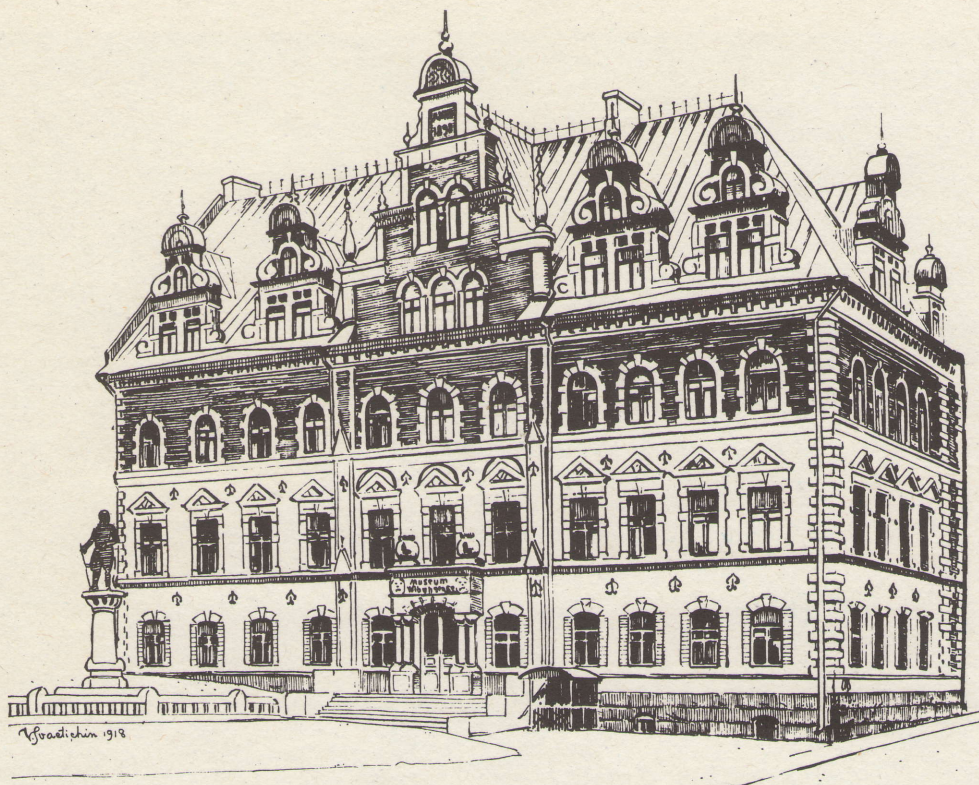
H. H. 1915

Viipurin historiallinen museo sijaitsi talossa, joka alunperin oli kaupungin raatihuone. Sitä alettiin rakentaa Torkkeli Knuutinpojan torin laidalle vuonna 1643, mutta tulipalojen, taloudellisten huolien ja muiden viivytysten jälkeen talo valmistui kuitenkin vasta 1677. Raatihuone oli kaksikerroksinen tiilirakennus, jossa oli pienehkö torni. 1600-luvun Suomessa Viipurin raatihuone oli sangen edustava. Se oli tuolloin ainoa tiilinen raatihuone, muualla raatihuoneet rakennettiin vielä puusta.

Rakennuksen pohjakerroksessa toimi kaupunginkellari, johon porvarit kokoontuivat oluttuoppien ääreen korttia pelaamaan. Myöhemmin rakennus sai nähdä monenlaista: siinä toimi muun muassa koulu, saksalaisen seurakunnan jumalanpalvelushuone, kirjasto, huutokauppakamari ja myymälä.

Vuonna 1897 vanha raatihuone päätettiin muuttaa kaupungin historialliseksi museoksi ja annettiin myös ohjeet siitä, että sen ulkomuodon oli ilmennettävä "vanhojen hansakaupunkien monumentaalirakennusten historiallisia tyylejä". Viipurin kaupunginarkkitehti Brynolf Blomqvist suunnitteli uusrenessanssirakennuksen, joka piilotti vanhan raatihuoneen sisäänsä tunnistamattomaksi.

Uusi museo oli nelikerroksinen, voimakkaasti muotoilluin torniaihein ja listoituksin varustettu rakennus, joka on herättänyt mielipiteitä puolesta ja vastaan. Sen merkitys on nähty toisaalta kaupungin vahvana maamerkinä, jotkut ovat kutsuneet sitä halveksien krokaaniksi.

Viipurin Museo

Vuonna 1940 pommi tuhosi suuresti museota ja sen esineistöä, josta tosin osa oli ehditty jo evakuoida. Esineet sijoitettiin sodan jälkeen Lahden historialliseen museoon.

Brynolf Blomkvist (1855–1921) toimi Viipurin kaupungin-arkkitehtina 1887–1912. Pitkän uransa aikana hän pääsi vahvasti vaikuttamaan Viipurin kaupunkikuvaan. Hän suosi arkkitehtuurissaan nimenomaan uusrenessanssityyliä, myöhemmin myös jugendia. Blomkvistin töitä ovat esimerkiksi Espilän ravintola soittolavoineen, Viipurin pääpaloasema ja pakkahuone.

86

Tunnetuimpia Viipuri-panoraamoja 1800-luvulta on kreikkalaissyntyisen, Venäjällä ja myöhemmin Berliinissä toimineen Mihail Spiridonovitš Erassin isokokoinen maalaus. Kaupungin porvoarit tilasivat kesällä 1853 teoksen taiteilijalta ja lahjoittivat sen kuvernööri Casimir von Kothenille. Kuvernööri puolestaan lahjoitti vuonna 1870 maalauksen Viipurin kaupungille jonka jälkeen teos oli esillä Viipurin kaupungintalossa.

Erassi on kuvannut maalauksessaan viipurilaiselämän keskipistettä, linnaa, siltaa ja satamaa vanhan kaupungin puolelta nähtynä Siikaniemeen päin. Kaukana Turunsillan päässä näkyy ns. Mendtin talo, joka oli valmistunut 1849–50. Linnan torni oli korjattu ja katettu kupukatolla edellisen, vuonna 1834 salaman sytyttämän paljon jäljiltä.

Kuvattu seutu oli porvoarien suosittu kävelypaikka, siellä viipurilaiset tapasivat toisiaan, seurasivat satamaelämää ja katselivat saapuvia purjelaitoja. Teos on yksityiskohdissaan hyvin elävä: laivasta puretaan tavaroita, sillan kupeessa on piirakkakauppias myyntipöytineen, miehet ja naiset keskustelevat omissa ryhmissään. Joukossa on jopa tunnistettuja henkilöitä; sillan alkupäässä vasemmalla on kaksi herraa, joista valkeaan silinterihattuun pukeutunut lienee kauppias Carl Rothe, Lyypekin konsuli, ja toinen herroista edellisen vävy, Viipurin kaasulaitoksen alkuunpanija John. Bandtholz.

Pari vuotta maalauksen valmistumisen jälkeen linnan Pyhän Olavin torni jälleen paloi — tällä kertaa Saimaan kanavan vihkiäisjuhlien yhteydessä 7.9.1856.

Tuntemattoman tekijän maalaus Viipurista Papulan suunnalta nähtynä on kuvassa esiintyvien ajoneuvojen, pukujen ja linnan tornin perusteella ajoitettu aivan 1800-luvun alkuun. Maalauksen tyyli tuo mieleen venäläisen kansanomaisen koriste-maalauksen, joten voidaan olettaa, että sen tekijä on venäläinen taiteilija. Teos on ollut luetteloimattomana Viipurista evakuoitujen teosten joukossa ja sitä on tutkittu Lahden historiallisessa museossa.

Tässä lähes naivistisen tarkassa maalauksessa voi nähdä Vanhan Suomen linnoitetuille kaupungeille tyypillisiä piirteitä: esikaupunki puurakennuksineen, vasemmalla kulkeva rakentamaton ns. linnoitusplanadi, vallivyöhyke ja siihen kuuluvat portit sekä varsinainen kaupunki vallien sisäpuolella.

Taitelija on pyrkinyt maalaamaan mahdollisimman laajan näkymän Viipurista ja lähiympäristöstä — joissakin kohdin mittasuhteiden kustannuksellakin — mutta teos on täynnä pieniä, ajankuvaava valaisevia yksityiskohtia. Revonhännässä, kaupungin ja Papulan välisellä niemekkeellä, on runsaasti puurakennuksia ja sen edustalla olevalla matalikolla harmaiden kalastusmajojen rivistö. Kaupunkikuva hallitsee kuusi tornia: vasemmalla Kristuksen

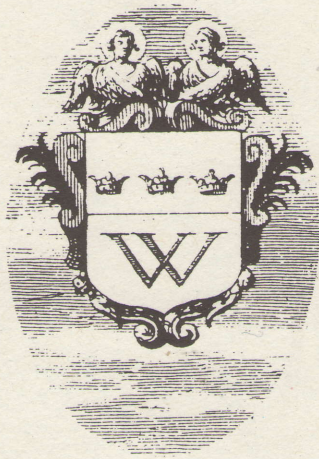
kirkastuksen kirkon torni, Raatitorni, saksalais-ruotsalaisen seurakunnan kirkon torni, Pyöreä torni, Kellotorni ja linna.]

Papulan vuori ja puistikko olivat kauniitten näköalojensa ja kasvullisuutensa vuoksi varsinkin 1800-luvun lopulta alkaen suosittu kävelyretkien kohde.

ALBERT EDELFEIT (1854–1905):

VIIPURIN KAUPUNGINVALTUUSTON PUHEENJOHTAJIA

1902 ÖLJY KANKAALLE 160 x 188 CM

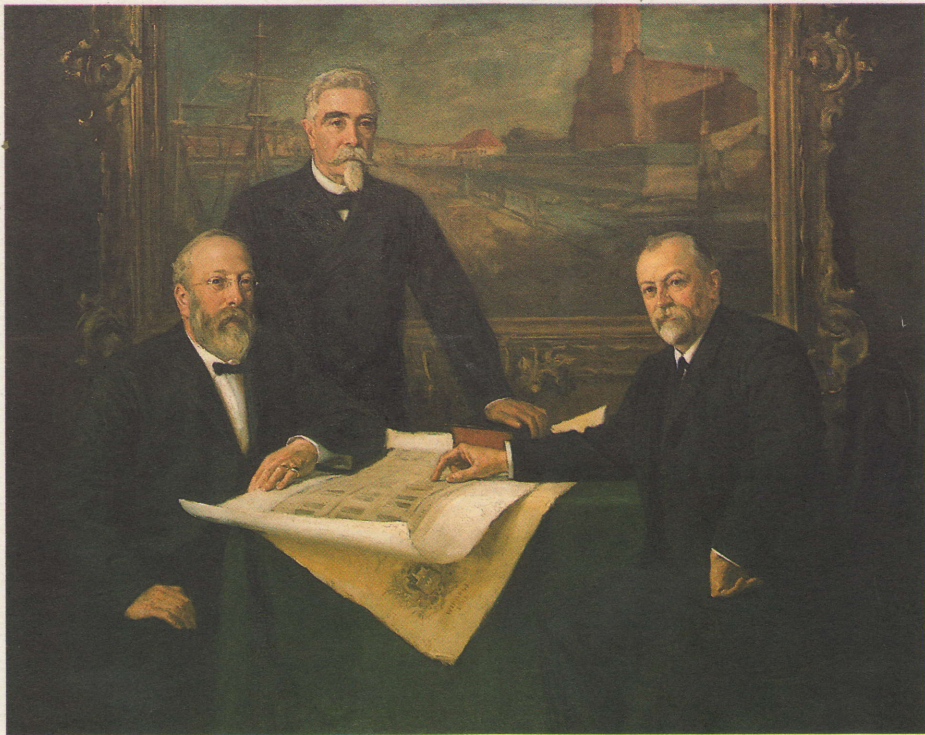

16

Kun Viipurin ensimmäisten valtuusmiesten valitsemisesta oli kulunut 25 vuotta, tahtoi kaupunki osoittaa kunnioitustaan kolmelle huomattavimmalle valtuusmiehelleen, jotka kaikki olivat vuoron perään toimineet valtuuston puheenjohtajina, nimittäin kirjakauppias Walter Hovingille, hovioikeudenneuvos, myöhemmin senaattori Ludvig Cloubergille ja kauppaneuvos Wilhelm Hackmanille. Kunnianosoitukseksi päätettiin maalauttaa heidän muotokuvansa ja niiden tekijäksi pyydettiin Albert Edelfeltiä.

Taitelija ehdotti, että hän saisi yhdistää samaan tauluun nuo kolme ystäväystä ja ryhmitystä suunniteltaessa otettiin useita valokuvia, joissa Edelfelt itse esitti erästä herroista. Lisäksi taiteilija teki piirustuksia ja öljyväriluonnoksia malleistaan talven 1902 aikana niin Viipurissa kuin Helsingin ateljeessaankin.

Yksi eloisimmista ja sommiteltultaan vapautuneimmista kolmoismuotokuvaaluonnoksista kuuluu Gösta Serlachiuksen säätien kokoelmiin. Tähän luonnokseen verrattuna lopullinen maalaus on tiiviimpi, tummasävyisempi ja konservatiivisempi — ehkä tilaajien toivomuksia noudattaen.

Parrakkaat herrat (vasemmalla Hoving, keskellä Clouberg ja oikealla Hackman) on ryhmitelty klassisen kolmiosommittelun mukaisesti pöydän ympärille, jolle on levitetty raatihuoneen piirustukset. Teokseen kätkeytyy toinenkin maalaus: henkilöiden taustana on kaupungin omistama Mikael Erassin Viipuripanoraama.

Albert Edelfelt jäi lähtemättömästi niiden viipurilaisten mieleen, jotka vain ohimennenkin joutuivat hänen kanssaan tekemisiin. Tämä vaatimaton suuri mies osasi liikkua kaikissa piireissä ja viehättää kaikkia — hänen seurassaan jokainen tunti olonsa vapaaksi ja hauskaksi.

Monet entiset viipurilaiset muistavat hyvin Viktor Svaetichinin maalauksellisen taitelijanolemuksen Viipurin katuvilinästä. Tämä alkuaan salmilainen taiteilija tunnetaan parhaiten oivallisista kansatieteellistä piirustuksista ja maalauksista. Svaetichin oli ollut Viipurin piirustuskoulussa Aroid Liljelundin oppilaana ja jatkanut opintojaan Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa Helsingissä.

Svaetichin teki vuosina 1912–19 Viipurin museon tilauksesta 500 akvarellia ja piirustusta käsittävän Viipurin läänin rakennus- ja kaupunkikuvien sarjan, joka nyt on talletettuna Lahden historialliseen museoon. Taiteilija on ikuistanut kaupunkia ja kartanoita myös kameranalla ja ilmeisesti hän on käyttänyt maalauksia ja piirustuksia tehdessään valokuvia apunaan.

Keisarinkatu 26:n sisäpihalta maalatussa idyllisessä akvarellissa ikäänkuin sivuroolissa on taustalla näkyvä maaseurakunnan kirkon kellotapuli. Tämä vanhasta rengasmuurista säilynyt porttitorni, jota 1500-luvulla kutsuttiin Raatitorniksi, oli kaupungin kuuluisimpia nähtävyyksiä. 1880-luvulla siitä tehtiin Viipurin maaseurakunnan kirkon tapuli vaikka kellotapulिन virassa se oli ollut jo 1600-luvun puolivälistä lähtien. Tornin kivinen runko — jota maalauksessa tosin ei näy — oli keskiajalta ja barokkityylinen kattorakennelma vuodelta 1755.

VIKTOR SVAETICHIN (1877–1942):

KEISARINKATU 26 1918 VESIVÄRI 31,5 x 22,5 CM

MUSTAINVELJESTENKATU 1918 VESIVÄRI 31 x 22,5 CM

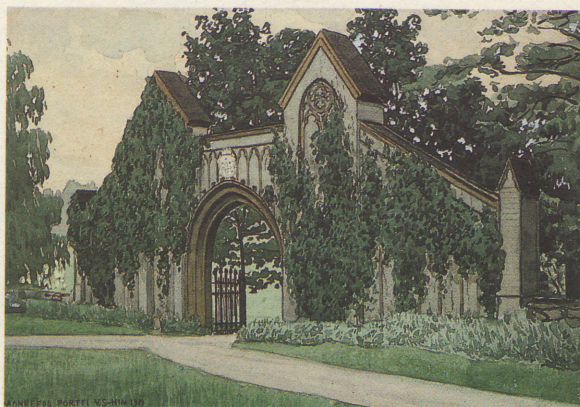

Näkymän Mustainveljestenkadulle Svaetichin on maalannut Munkkitorilta, aivan maaseurakunnan kirkon läheisyydestä. Munkkitorin ympäristö oli kaupungin tunnelmallisimpia tienoita ja Mustainveljestenkatu muodosti sille harmonisen jatkon.

VIKTOR SVAETICHIN (1877–1942):

MONREPOS, PORTTI 1919 VESIVÄRI 24 x 34,5 CM

MONREPOS, LAUTTARANTA 1919 VESIVÄRI 23 x 31,5 CM

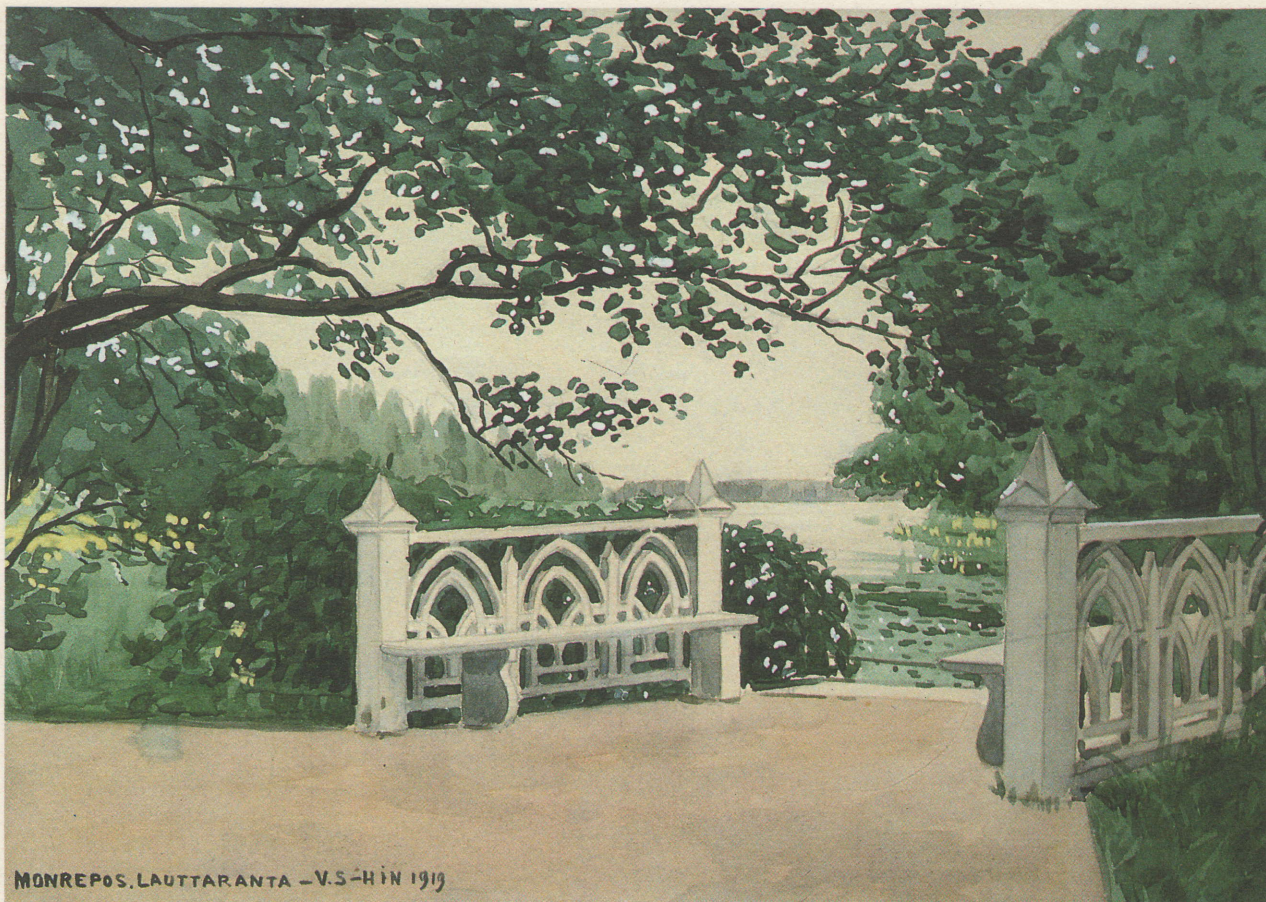

Viktor Svaetichinin Viipurin kaupunkia kuvaavaan sarjaan kuuluvat myös Monrepos'n puistosta tehdyt akvarellit. Tämän muutamia kilometrejä kaupungin ulkopuolella sijaitsevan puiston oli luonut paroni Ludvig Heinrich Nicolay rousseaulaisessa hengessä 1780-luvulla ja hänen poikansa Paul viimeisteli alueen loiston 1800-luvun alkupuolella.

Monrepos'n puistomiljöö haki leveysasteillamme vertaistaan ja siellä kävivät useimmat kaupunkiin saapuneet ulkomaalaiset matkailijat ja tietenkin valtaosa vakinaisista viipurilaisista.

Puistosuunnitelma oli ajan hengen mukaan hyvin romanttinen ja se perustui kaikkiin luonnon tarjoamiin mahdollisuuksiin, vaihtelevaan rantamaisemaan ja luovaan mielikuvitukseen.

Svaetichinin akvarelleissa kuvattu, 1830-luvulla valmistunut puinen porttirakennelma oli Carl Ludvig Engelin suunnittelema. Uusgoottilainen, tudortyylinen portti sijaitsi tummassa mäntymetsässä ja sen kautta kartanon alueelle astuvalle avautui outo ja kiehtova maisema.

Puisto oli luonteeltaan englantilainen; istutukset eivät missään muodostaneet säännönmukaisia, toistuvia kuvioita, vaan kaikkea leimasi yllätyksellisyys ja mahdollisimman suuret vaihtelut. Yksityiskohdatkin oli hyvällä maulla ja taidolla pyritty sopeuttamaan ympäröivään, suurelta osalta koskemattomaan luontoon.

Vaikka puistossa tehtiin koko 1800-luvun ilkevaltaa ja aiheutettiin vahinkoja, Monrepos'n tarjoamat kauneusarvot kasvattivat viipurilaisia niin, että he alkoivat kaupunkialueelleenkin — joka tuolloin oli vielä melko karua — kaivata vehreyttä ja huolenpitoa.

Lauvergnen litografia kuvaa Monrepos'n puistoa. Hän on valinnut sieltä täsmälleen saman pittoreskin kuvauskohdan, kuin monet muutkin taiteilijat. Esimerkiksi Victoria Åbergia ovat innoittaneet juuri nämä synkät kuuset, kivenjärkäle ja kallioranta. Monrepos on usein kuvattu kesäisen kasvirusauden ja auringonvalon ympäröimänä, mutta Lauvergne on nähnyt maisemansa kevyessä lumivaipassa ja kuunvalossa.

Litografia on osa *Voyages en Scandinavie, en Laponie etc.* -teoksen kuvitusta. Tällaiset matkakertomukset olivat muodissa 1700- ja 1800-luvulla, ja taitelijat piirsivät niiden kuvat — valokuvaahan ei ollut vielä keksitty.

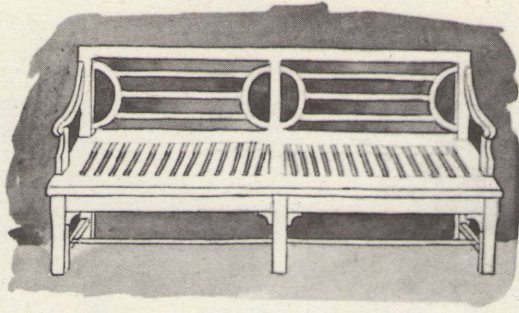
Kuvassa taustalla oleva Ludvigsteinin saari tunnettiin Vainajien saarena, koska sinne on haudattu monia Monrepos'n omistajia. Saari on saanut nimensä Ludwig von Nicolayn mukaan, joka tuli Monrepos'n haltijaksi vuonna 1788. Hänen sukunsa hallitsi tilaa aina siihen saakka, kun Viipuri luovutettiin Neuvostoliitolle.

Ludwig von Nicolay suunnitteli linnan rakentamista Ludvigsteinin saarelle, mutta vasta hänen poikansa Paul toteutti tämän ajatuksen. Linnan piirsi englantilainen arkkitehti Charles Heathcote Tatham vuonna 1822 ja se nimettiin Ludvigsburgiksi. Rakennus suunniteltiin paitsi puiston esteettiseksi kiintopisteeksi myös näkötorniksi. Lähistöllä olevaan Ludwig von Nicolayn arkkuun kaiverrettu, hänen itsensä Monrepos'n puistolle omistamat sanat "Lyhyen

*aikaa kuulut sinä minulle, pitkän aikaa kuulun minä sitten sinulle”
kertovat omistajan rakkaudesta puistoaan kohtaan.*

Barthélemy Lauvergne oli ranskalainen taidemaalari ja litografi, joka oli taitelijantyönsä ohella Ranskan laivaston hallintovirkamies. Meriministeriö teetti Lauvergnella joitakin merimaisemia, jotka suureksi osaksi muodostavatkin hänen tuotantonsa. Lauvergnen Viipuri-sarjaan kuuluu myös linnaa kuvaava litografia.

*Монрепо. puiston penkkiä
H. Hein 1919*

Venäläisen Pjotr Vereštšaginin kaunis näkymä Tervaniemeltä Viipurin satamaan oli ostettu joulukuussa 1936 kuvanveistäjä Matti Hauptilta Viipurin historiallisen museon kokoelmiin. Teos on ajoitettu 1870-luvun loppupuoliskolle.

Kaupunki jää tässä harmonisessa maalauksessa kapeaksi kaistaleeksi horisontissa, sommitelman keskiosaa hallitseva Viipurin linnan torni on vielä ilman kattoa vuoden 1856 palon jäljiltä.

Horisontaaliseen sommitelmaan tuovat rytmiä linnan ja laivojen mastojen lisäksi myös oikealla näkyvä tuomiokirkon kellotorni sekä vasempaan reunaan sijoitettu uusklassinen rakennus, joka todennäköisesti on Pyhän Annan Kruunun linnoitukseen kuulunut sotalaitoksen viljavarasto. Etualan kolme onkivaa miestä katselevat kaupunkia samasta näkökulmasta kuin taiteilijakin.

Pitkään oletettiin, että maalaus olisi Vasilij Vereštšaginin tekemä, mutta sen tekijäksi onkin osoittautunut hiukan tuntemattomampi mestari, Pjotr Vereštšagin. Pjotr opiskeli Pietarin Taideakateemiassa 1862–65 ja sai 1873 akateemikon arvonimen. Taitelija on maalannut erityisesti kaupunkinäkymiä sekä Krimin ja Kaukasuksen maisemia. Hänen teoksiaan on Pietarin venäläisen taiteen museossa sekä Tretjakovin galleriassa Moskovassa.

PJOTR VEREŠTŠAGIN (1836–1886):

AIHE VIIPURIN SATAMASTA N. 1877–1878 ÖLJY KANKAALLE 36 x 71,5 CM

Kauppaneuvos Evert Viktor Sellgren, vauras viipurilainen rautakauppias, kunnallisvaikuttaja ja mesenaatti, testamenttasi Johan Knutsonin Viipurin linnaa kuvaavan maalauksen Viipurin historialliselle museolle vuonna 1936.

Kyseinen maalaus on yksi Knutsonin töiden sarjasta, jossa hän on kuvannut Viipurin linnaa eri suunnista ja eri valaistuksissa. Lahden historiallisen museon maalaus kuvaa linnaa kesäillan valossa Tervaniemestä katsottuna. Maalaiset näyttävät olevan hevosiineen poistumassa toripäivän jälkeen kaupungista kotiinsa Turunsiltaa eli Linnansiltaa pitkin. Knutson on uhrannut sommittelun hyväksi kuvauspaikan todelliset mittasuhteet: linna on hiukan liian lähellä Tervaniemen rantaa.

Teoksen tarkkaa maalausvuotta ei tiedetä; joka tapauksessa se on tehty vuoden 1856 jälkeen, jolloin linnan katto paloi Saimaan kanavan avajaisten kunniaksi järjestetyssä ilotulituksessa, ja ennen vuotta 1883, jolloin torni katettiin uudelleen.

Johan Knutson oli alunperin ruotsalainen, kotimaassaan koulutuksen saanut taiteilija, joka muutti Suomeen vuonna 1840. Hänellä on suuri merkitys Suomen taidehistoriassa ennen kaikkea Finland framstäldt i teckningar -teoksen yhtenä kuvittajana.

Knutson toimi vuosikymmeniä Porvoon lukion piirustuksenopettajana ja maalasi Porvoossa runsaasti muun muassa Runebergiä ja hänen perhettään esittäviä muotokuvia ja laatukuvia.

ALBERT GEBHARD (1869–1937):

KAARLE KNUUTINPOIKA BONDEN LÄHTÖ VIIPURIN LINNASTA

1926 ÖLJY KANKAALLE 63 x 96 CM

28

Kaarle Knuutinpoika Bonden hallintokausi Viipurin linnassa kesti kuusi vuotta (1442–48). Tämä ritarillinen ja komeutta rakastava ylimys loi linnaan pohjoisiin oloihimme nähden loistavaan hovin ja hänen aikanaan linna eli kukoistuskauttaan. Vanha riimikronikka Eero Eerolan suomentamana kertoo:

*"Hän linnan uhkean niin pystyyn loi,
Sen että kestivieraat tuta voi,
Ja huoneet ihanaiset laittaa tahtoi,
Niit' että vaivoin toiset kattaa mahtoi,
Ja muurihammastus ol' työtä moista,
Tään linnan vertaa ett' et tiedä toista."*

Kaarle Knuutinpojan hallintokausi Viipurissa huipentui toukokuun viidentenä 1448, kun hän lähti näyttävästi 800 aatelismiehen ja soturin seuraamana Ruotsiin valtaistuimelle. Albert Gebhardin maalaus kuvaa juuri tuota päivää ja samasta tapahtumasta on myös olemassa Severin Falkmanin maalaus. Mutta molempia teoksia vaivaavat samat rakennushistoriallisen asiantuntemuksen puutteet: kuvan Viipurin linna ei suinkaan ole 1400-luvun asussa, mm. Olavintornin yläosa on 8-kulmainen, kun se Kaarle Knuutinpojan

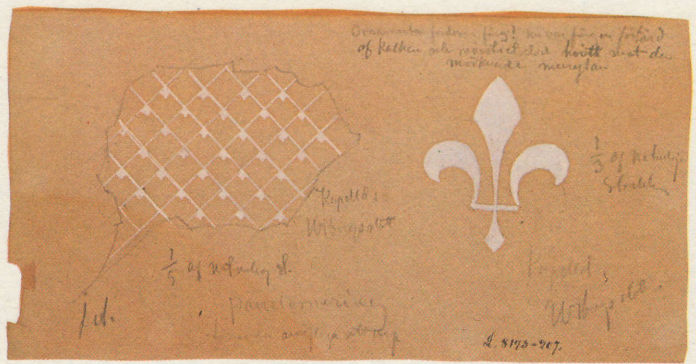
aikoihin oli nelitahoinen eikä kronikassa mainittua muurihammastusta ole näkyvissä. Matka kuninkaanvaaliin tehtiin meritse ja Gebhard on olettanut lähdön tapahtuneen Katapään satamasta.

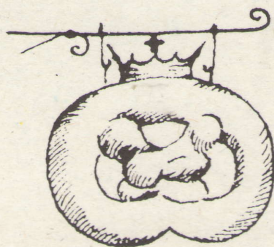
Annettakoon lipsahdukset taiteilijalle anteeksi, onhan lopputulos kuitenkin luonnosmaisena mehevä. Saattaa olla, että maalaus onkin luonnos toteutumatta jääneeseen seinämaalaukseen. Monille teos on tullut tutuksi historiankirjoista ja koulujen opetustauluista.

Viipurin historiallisen museon säilyneissä kokoelmissa Lahdessa on joitakin yliarkkiehti Johan Jakob Ahrenbergin tekemiä vesivärimaalauksia Viipurin linnan varsinaisen asuinosan koristemaalauksista. Nämä vesiväriytyöt ovat enää muistuttamassa Kaarle Knuutinpojan loistoajoista linnassa — 1890-luvulla tunnelmalliset holvit, jykevät palkkikatot ja kodikkaat ikkunakomerot hajotettiin ja linnasta tehtiin varsin kuivakiskoinen venäläinen virastorakennus.

Esimerkkinä Ahrenbergin tallentamista linnan koristeluista on säilynyt mm. holviruoteen ornamenttiaihe linnan kappelista, al secco-maalauksen katkelma ennen 1890-luvulla tapahtunutta uudistusta sekä vanhan seinäkoristelun jäänteitä kuvaava piirustus.

Hugo Otava on katsellut Viipuria Salakkalahden yli Revonhännästä käsin. Kaupunki on kuvattu kapeaksi kirjavaksi nauhaksi heleänsinisen veden ja taivaan väliin. Sekä pilvet että vesi saavat maalauksessa oman persoonallisen osansa omintakeisen graafisen muodonannon ansiosta. Tältä osin teoksessa voi nähdä hienoisia vaikutteita kubismista, vaikka itse kaupunki on käsitelty perinteiseen, tosin hieman viitteenomaiseen tapaan.

Kuvassa näkyy monia Viipurin tunnetuimpia rakennuksia ja katuja, kuten Pyöreä torni, kauppahalli, Mustainveljestenkatu, Jac Ahrenbergin suunnittelema apteekkitalo sekä korkea Pohjoismaiden Osakepankin pääkonttori.

Hugo Otava oli taidemaalari ja piirtäjä, joka oli saanut koulutuksensa Turun Taideyhdistyksen piirustuskoulussa. Viipurissa asuessaan hän toimi taiteilijantyönsä ohella sanomalehti Karjalan piirtäjänä, jonka käsialaa olivat muun muassa sunnuntailiitteiden elegantit novellikuvitukset.

Н. ОСТАВА
Владивосток 1904

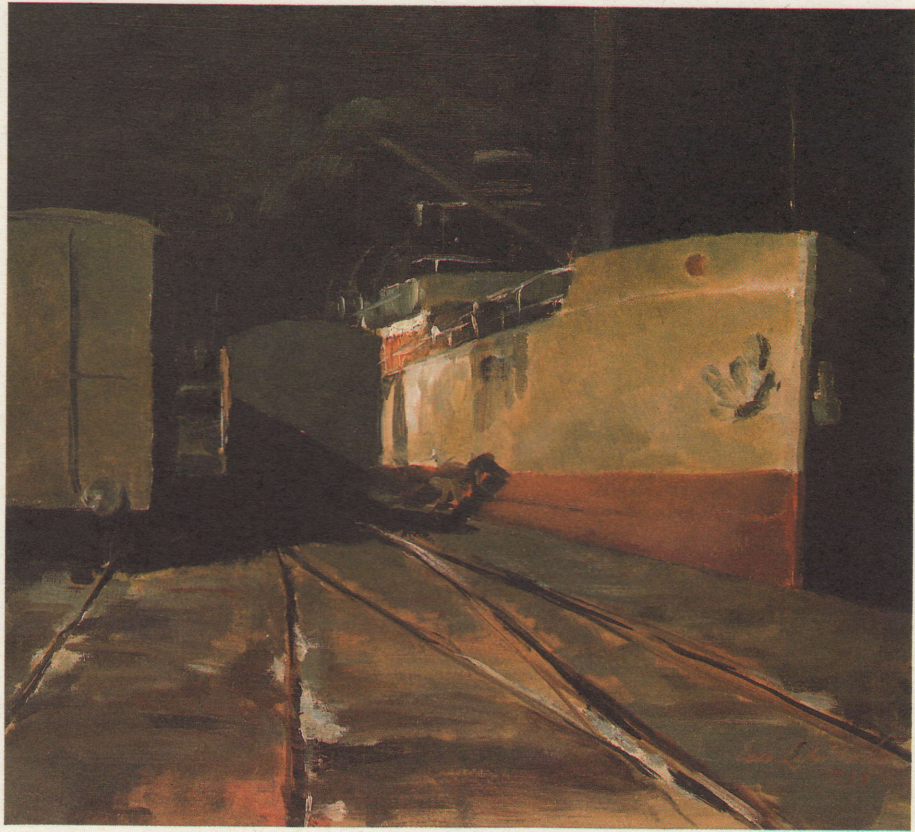
Viipuri oli ikivanha satamakaupunki, jonka vesiliikenne kulki sekä Suomenlahdelle että sisämaahan päin Saimaan kanavan kautta. Kaupungissa oli kaksi satamaa, Eteläsatama ja Pohjoissatama, jotka antoivat kaupungille sangen kansainvälisen leiman.

Eero Lehikoisen näkemys Viipurin satamasta on romanttisen ekspressiivinen, öistä tunnelmaa on korostettu voimakkain valo- ja varjoefektein. Sommittelu perustuu vahvoihin, tummimpaan varjo-kohtaan kerääntyviin diagonaalilinjoihin, jotka muodostuvat rautatiekiskoista ja laivan kyljistä.

Lehikoinen kuvasi Viipurin satamia mielellään. Ne olivat yksi hänen suosikkiaiheistaan, vaikka Viipurin kaupunkinäkömät kaikkineenkin kiinnostivat häntä suuresti.

Eero Lehikoinen on itsestäänselvästi viipurilaistaiteilija, vaikka ei syntyperäinen ollutkaan. Hän oli merkittävä kulttuuri-persoona 1930-luvun Viipurissa. Lehikoinen kävi Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulun ja siirtyi myöhemmin samaan kouluun opettajaksi. Hän toimi myös piirtäjänä Uno Ullbergin arkkitehtitoimistossa ja muun muassa avusti Ullbergia tämän suunnitellessa Viipurin taidemuseota ja taidekouluja vuonna 1929–1930 ja Viipurin Taiteilijaseuran kokoontumistilaa Pantsarlahden bastionin vanhaan ruutikellariin vuonna 1934.

Omimmillaan Eero Lehikoinen oli tehdessään kevyitä akvarelleja, joiden aiheena oli usein kotikaupunki.

Usikirkko oli Karjalan Kannaksen pitäjistä suurimpia. Se käsitti yli seitsemänkymmentä pientä kylää, ja sitä kutsuttiin seitsemän järven pitäjäksi. Uudenkirjon historia nivoutuu paljolti lasiruukkiin, joka perustettiin sinne 1600-luvun lopulla ja joka toi tienoolle paljon lasinpuhaltajia eri maista.

Uudellakirkolla oli niinkään runsaasti luonnonkauneuden houkuttelemia pietarilaisia huvila-asukkaita. Heillä oli suuri merkitys asukkaiden toimeentulolle, paitsi maataloustuotteiden ja kalan myynnin, myös Kannakselle tyypillisen kesäammatin, ajurintoimen, harjoittamisen kautta.

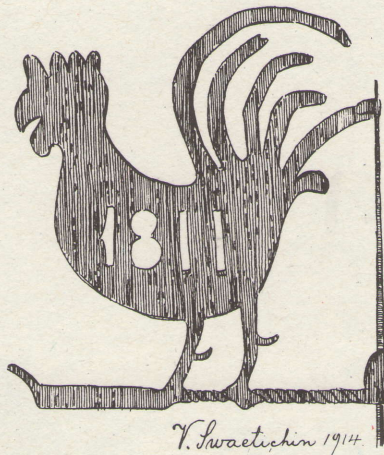
Keinäsen maalauksessa näkyvä kirkonmäki oli tärkeä paikka uusikirkkolaisille, joita kerääntyi laajasta pitäjästä kirkkomaalle kävelemään ja vaihtamaan kuulumisia. Kirkonmäellä nuorilla oli tilaisuus puolison haeskeluunkin. 1800-luvun lopulla hautausmaakävelyt kiellettiin, koska pitäjäläiset myöhästyiivät niiden vuoksi kirkonmenoista.

Uudellakirkolla oli komea, kuuluisan kirkonrakentajan Matti Salosen vuonna 1800 rakentama kirkko. Kuvassa näkyy sen kello-tapuli, joka rakennettiin 1857. Kirkolla näkyy olleen niinkään leipomo, jonka merkinä talon ulkopuolella riippuu rinki, ikioanha leipuriammattikunnan symboli. Viipurinrinkeleitä leivottiin ympäri Kannasta, mutta "aidoimmat" tietenkin Viipurissa, mihin rinkelintekotaito oli tuotu ilmeisesti jo 1300-luvulla.

Handwritten text, possibly a signature or inscription, located in the bottom left corner of the painting.

Tuuliviiri Kärviemän kosta

Keinäsen maalauksissa on karjalaisen kylän kesäistä tunnelmaa, luonnon ja kulttuurin yhteyttä, joka lienee ollut tunnusomaista juuri tuolle alueelle.

Taiteilija on halunnut mukaan monenlaisia yksityiskohtia, ja tämän tavoitteen saavuttaakseen hän on luopunut perspektiivin luonnollisesta kuvaamisesta. Tietynlainen naïvismi leimaa maalausten perspektiivivääristymiä ja kallellaan olevia taloja.

Sigfrid August Keinänen oli kuopiolaisen maanviljelijän poika, joka aloitti taideopintonsa melko myöhään, vasta 26-vuotiaana. Hän teki pääasiallisen elämäntyönsä piirustuksenopettajana Taideteollisessa keskuskoulussa Helsingissä.

Keinäsen maalaukset ovat lähinnä kansatieteellisiä laatukuvia ja maisemakuvauskuksia. Hänen tuotantoaan on säilynyt melko vähän, koska sitä tuhoutui tulipalossa.

40

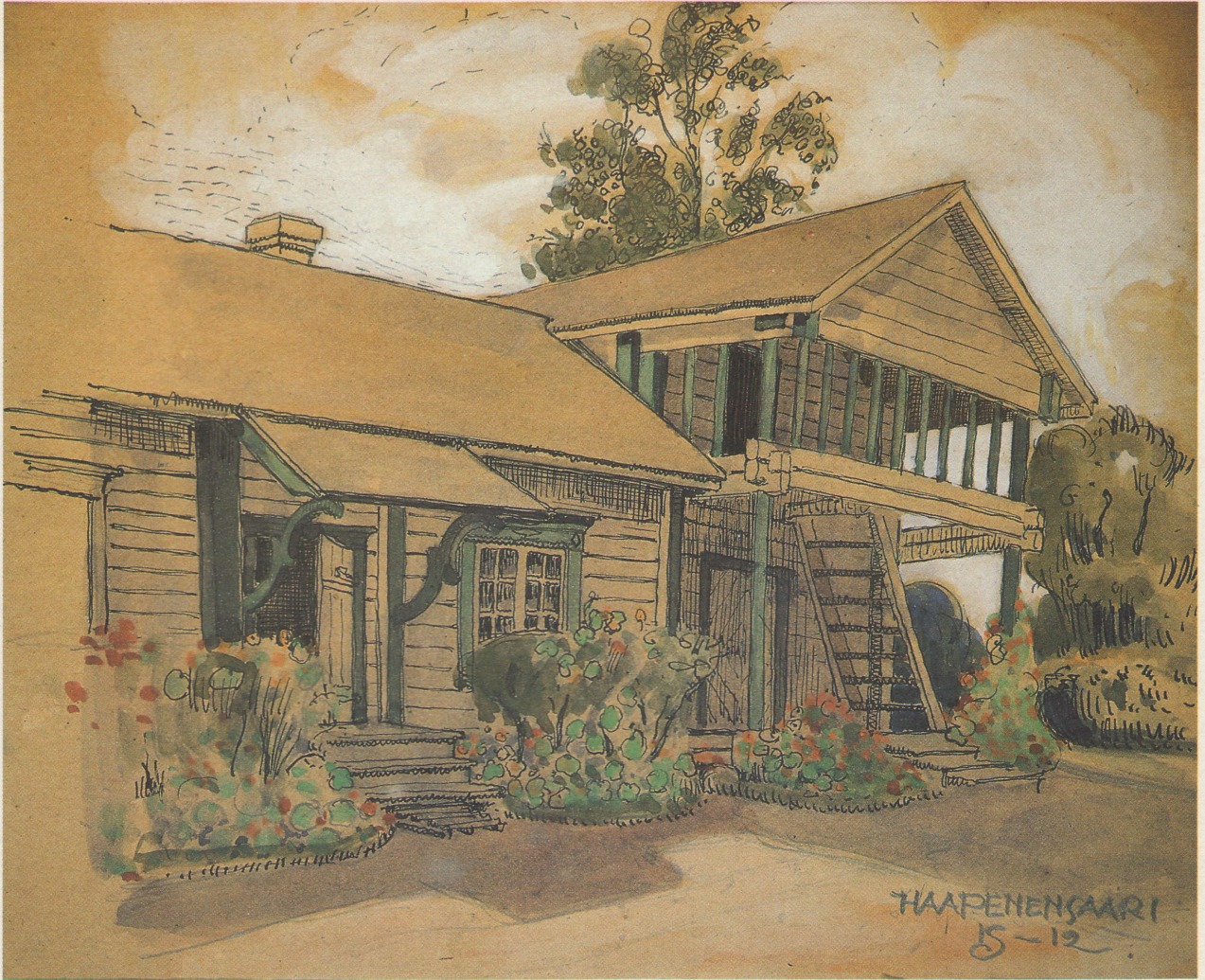
Karjalan Kannaksella oli paljon huviloita ja kartanoita, joissa oleskeli pääasiassa kesäisin suomalaisia ja venäläisiä taiteilijoita ja tiedemiehiä.

Hapenensaaren kartano oli kirjailija ja kirjallisuudentutkija Emil Zilliacuksen kesänviettopaikka Viipurinlahdella, kymmenisen kilometriä Viipurista. Tila oli peräisin jo keskiajalta. Sen historia liittyy 1500-luvun lopulla viipurilaiseen Maria Magdalena -hospitaaliin, ja sen jälkeen se oli ratsutilana, myöhemmin siitä tuli herraskartano.

Tilan päärakennus, Isotalo, oli alunperin luultavasti 1600-luvulta, mutta tyyliltään se edusti 1700-lukua. Viimeiset muutokset siihen teki 1900-luvun alussa arkkitehti Gustaf Strengell.

Pikkutalo, joka on kuvattuna Svaetichinin akvarellissa, oli peräisin 1700-luvulta. Sitä käytettiin kartanon vierastalona. Kartanossa on oleskellut tarinan mukaan Venäjän keisarinna Katariina II. Kuuluisa pietarilainen jalokivi-perhe Tillander vietti niinkään kesiään Zilliacusten vieraana Hapenensaarella.

Tilaan kuului suuri hedelmäpuutarha, jonka tuotteita myytiin Viipurin torilla. Hapenen omenat olivat tunnettuja laadustaan ja hienosta väristään. Kartano ja sen ainutlaatuinen puutarha tuhoutuivat talvisodan ja jatkosodan aikana.

Kauppaneuvos Evert Viktor Sellgren määräsi testamentissaan vuonna 1936 Venäjänsaaren kartanonsa Viipurinlahdella Viipurin kaupungille. Myöhemmin rakennus annettiin viipurilaisten partiolaisten kesäkodiksi.

Jugendtyylinen kartano oli arkkitehti Uno Ullbergin vuonna 1913 piirtämä, ja siihen liittyi Ullbergin myöhemmin suunnittelema graniittinen muistomerkki kuuluisasta, kansalaissodan alkuvaiheisiin liittyvästä Venäjänsaaren retkestä.

Taiteilija on kuvannut rakennuksen lähinnä dokumentoivassa hengessä, yksityiskohdat tarkkaan kirjaten, mutta sinänsä raikkain värein ja ottein.

Rurik Lindquist hankki taidekoulutuksensa Helsingissä ja Pariisissa ja siirtyi sitten lyhyeksi aikaa Haminan kadettikoulun piirustuksenopettajaksi.

Lindquistista tuli hyvin keskeinen kulttuuripersoona Viipurissa. Hän oli neljäkymmentä vuotta Viipurin Taiteenystävöiden piirustuskoulun johtaja, Viipurin historiallisen museon intendentti vuodesta 1929 sotaan saakka ja taidemuseon intendentti sen toiminnan ajan. Lindquist muistetaan ennen kaikkea juuri organisaattorina ja viipurilaisten taiteilijoiden kouluttajana enemmän kuin taiteilijana.

Vuonna 1900 Viipurin kaupunki peri saksalais-venäläisen taiteilijan ja keräilijän William Tillman Grommén huomattavan maalausten ja taide-esineiden kokoelman. Testamentin kalleudet, keskieuropalaiset ja venäläiset maalaukset, arvokkaat kiinalaiset ja delftiläiset maljakot, barokkikaapit, alankomaalaiset gobeliinit ja arkeologiset harvinaisuudet, kuten Pohjoismaiden ainoa muumio, sijoitettiin Viipurin historialliseen museoon. Myöhemmin, uuden taidemuseorakennuksen valmistuttua, osa maalauksista siirrettiin taidemuseon kokoelmiin.

Lahjoitukseen kuului myös Grommén omistama, Pariisiin lähellä sijaitseva kuninkaallinen huvilinna Chateau Pierreford, poroarilliselta nimeltään Maison Lafitte, jonka oli piirtänyt tunnettu ranskalainen barokkiarkkitehti François Mansart. Grommén tuttavapiiriin kuuluneet taiteilijat, mm. Albert Edelfelt, Gunnar Berndtson ja Adolf von Becker olivat viettäneet pitkiä aikoja Maison Lafitessa. Viipurin kaupunginisät — ilmeisen lyhytnäköisesti ja tottumattomina omistamaan linnoja — kuitenkin myivät Maison Lafitten melko halvalla Grommén sukulaisille, jotka puolestaan myivät sen Ranskan valtiolle.

William Tillman oli saanut itsekkin taitelijakoulutuksen. Vaikka hän oli teknisesti taitava, hänen oma, persoonallinen ilmaisutapansa jäi usein melko vaimeaksi. Ratsuhevonen-maalauksessa mallina on ollut Grommén oma rakas hevonen.

WILLIAM TILLMAN GROMMÉ (1836–1900):

RATSUHEVONEN

MAHDOLLISESTI 1880-LUVULTA ÖLJY KANKAALLE 33 x 38 CM

ISO KIVI (KASAKKAKIVI)

MAHDOLLISESTI 1880-LUVULTA ÖLJY KANKAALLE 31 x 39 CM

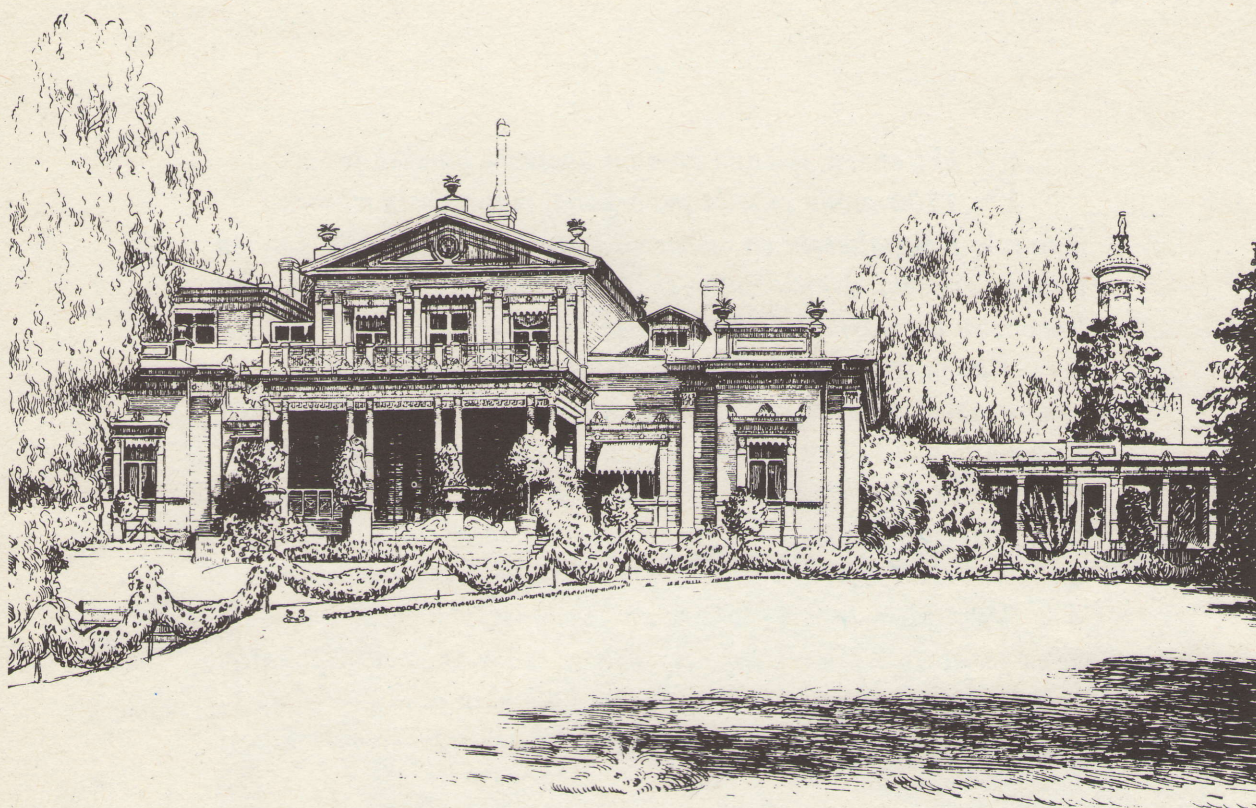
Iso kivi -maalauksen aiheena on ollut Viipurin luoteispuolella, Tienhaaran kylän lähistöllä, metsäisellä kankaalla sijainnut suuri siirtokivilohkare. Muistitieto kertoo, että venäläisten piirittäessä Viipuria vuonna 1710, oli tsaari Pietari Suuri noussut kivelle nähdäkseen Viipurin linnan. Tämän oli nähnyt linnan vallilla seisunut tykkimies, joka oli heti alkanut tykillään tähdätä Pietari Suurta. Tsaarin lähellä ollut kasakka oli kuitenkin huomannut vaaratilanteen, pakottanut tsaarin alas kiveltä ja noussut itse tilalle. Samassa linnasta ammuttiin tykinkuula, joka vei kasakalta pään. Tästä siirtolohkare sai nimen Kasakkakivi.

Onnelan huvila Lavolassa, lähellä Viipuria, lienee valmistunut Saimaan kanavan rakentamisen aikoihin 1800-luvun puolivälissä. Sen pystytti eversti, paroni Casimir von Kothen, jolta talo siirtyi 1870-luvulla varakkaalle pietarilaiselle T. Grommelle ja periytyi myöhemmin hänen pojalleen Williamille.

Vaikka rakennus on peruspiirteiltään klassisistishenkinen, siihen lisättiin William Grommén aikana kevyttä huvilatyylisiä noudattaen runsaasti koristeellisia yksityiskohtia, parvekkeita ja terasseja. Vilpolan pylväät saivat valurautaiset korinttilaiset kapiteelit ja ikkunoiden yläpuolelle asetettiin lehtisahaornamentiikkaa. Huvilan loisteliaisuutta lisäsivät pompeijilaisin maalauksin ja pylväin koristeltu juhlasali, talvipuutarha ja katolla sijaitseva ateljee.

William Tillman, myös Vasiliksi kutsuttu pankkiirin poika, kävi Viipurissa erinomaiseksi tiedettyä Behmin koulua Papulassa, kuten nuoret sukulaisensa Hackmanin perheen pojat. Nuoruusvuosinaan hän asui kotonaan Pietarissa opiskellen akatemiassa taidemaalusta ja jatkoi myöhemmin opintojaan Düsseldorfissa. Mutta kesänsä William Tillman vietti Saimaan kanavan varrella sijaitsevassa Onnelan huvilassa ja maalasi Vuoksen varren seuduilta useita akvarelleja.

Vanhempiensa kuoltua William Grommé myi kaiken Pietarissa olevan omaisuuden ja säilytti vain Onnelan. Aikansa hän käytti matkusteluun aina Turkkia, Afrikkaa ja Intiaa myöten. Ostettuaan linnan Pariisin lähettyviltä, hän käväisi Onnelassa vain

Onnelan huvila, Lavolassa

Viktor Suvelin 1911

kerran, mutta kartano pidettiin aina sellaisessa kunnossa, kuin isäntä olisi juuri tulossa sinne vierasjoukon kanssa. Tosin tuhlaileva elämä kulutti hänen suurta omaisuuttaan ja Grommén täytyi myydä sieltä täältä Onnelan maita ja hakkauttaa metsä melko autioksi.

Nuoruusvuosina alkanut syvä kiintymys Lavolan luonnonkauniisiin maisemiin ja Viipurin seutuun oli ilmeisesti syynä siihen, että William Grommé päätti lahjoittaa keräämänsä kokoelmat Viipurin kaupungille. Oli korvaamaton menetys, että huomattava osa esineistöstä tuhoutui talvisodan pommituksissa.

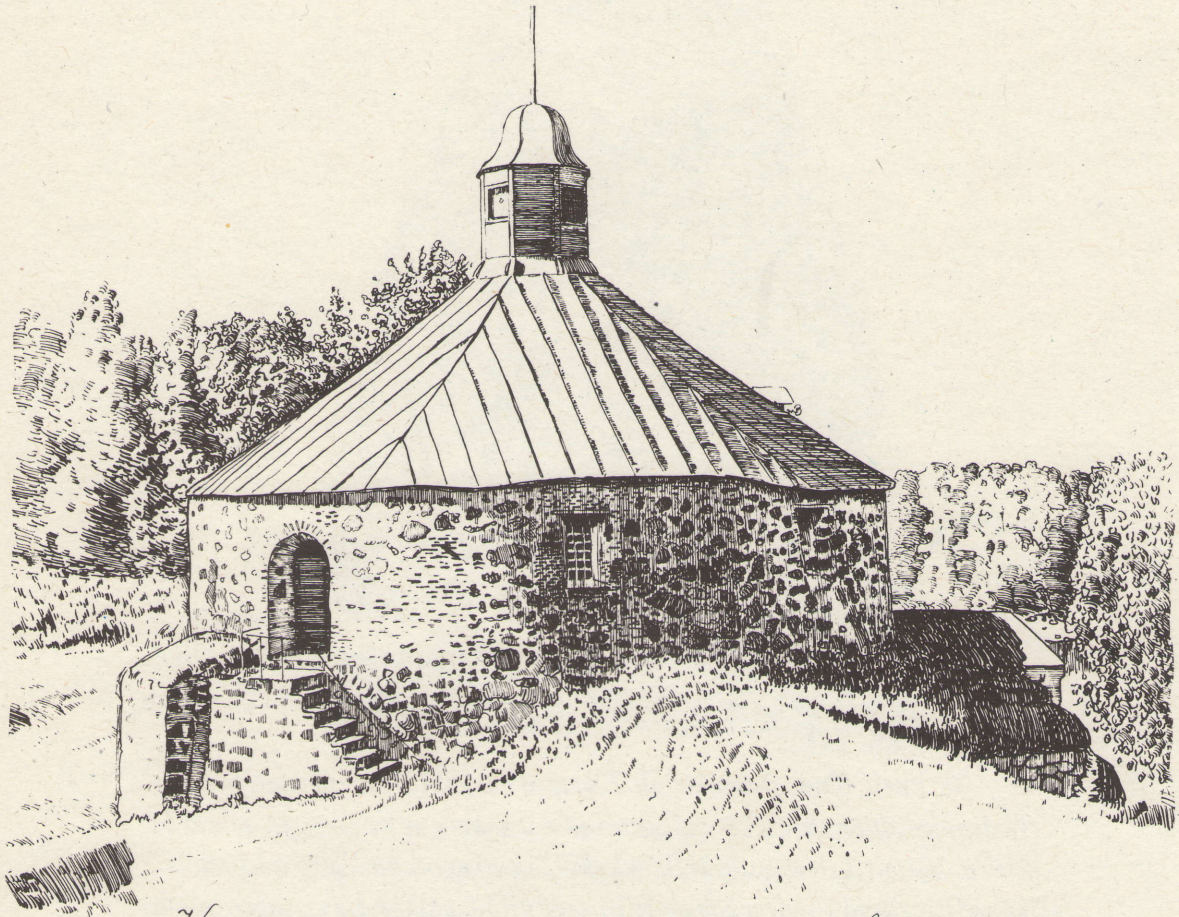
Käkisalmen paikalla on ollut asutusta ainakin jo 1100-luvun toisella puoliskolla, mutta ensimmäinen maininta Käkisalimesta on vuosien 1294–1295 paikkeilta. Linnan tarkkaa rakentamisajankohtaa ei tiedetä, mutta Käkisalmi on ollut linnoitettu varmasti jo 1200-luvulla.

Kaupunki kasvoi keskiajalla Novgorodin alueen toiseksi suurimmaksi. Se kävi laajalti kauppaa, mistä todistaa arkeologien löytämä vanha viikunansiemen. Kuuluisat, laulussakin mainitut Käkisalmen markkinat olivat vuosisatoja vanha perinne, josta kerrotaan historioissa värikkäitä tarinoita petoksineen, juominkeineen ja tappeluineen.

Käkisalmi kutistui 1800-luvulle tultaessa pikkukaupungiksi, jossa sanottiin olevan vain kaksi katua, "toista kulkevat siat sateella, toista porsaas poudalla". Käkisalmi oli kuitenkin mitä viihtyisän puukaupunki komeine kirkkoineen, mutta valitettavasti sota tuhosi tämänkin idyllin.

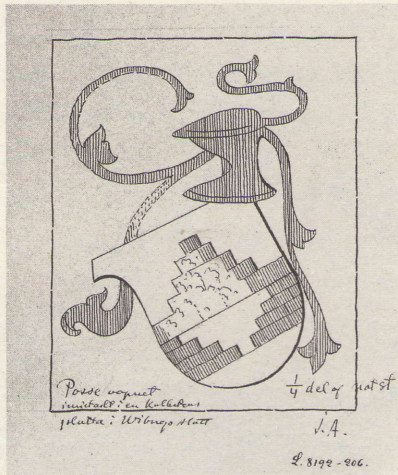
Käkisalmen maalaiskuntaan kuului pieni Suotniemen kylä, jonne vuonna 1842 perustettiin Suomen ensimmäinen fajanssitehdas. Tehdas ehti toimia aina vuoteen 1893 asti, ja se kohosi vuosisadan puolivälissä viiden suurimman teollisuuslaitoksen joukkoon maassamme. Suotniemen mallisto oli sangen kansainvälistä ja laadultaan korkeatasoista. Tehdas kävi kauppaa aina Pietariin saakka; sen tuotteita tilattiin jopa Venäjän perintöruhtinaan palatsiin.

Käkisalmen linna

Hwaetichin - 1913 -

Ville Vallgrenin veistämä Torckeli Knuutinpojan patsas sijoitettiin 1908 Viipurin historiallisen museon edustalle katsomaan linnaan päin.

Torckeli Knuutinpoika oli Ruotsin marski, joka perusti Viipurin linnan vuonna 1293 valtakunnan itärajan turvaamista silmälläpitäen. Viipurilaiset pitivät Torckeli Knuutinpoikaa kaupunkinsa "isänä", ja tässä mielessä haluttiin pystyttää patsas kaupungin perustajan muistoksi. Arkkitehti Jac Ahrenberg mainitaan hankkeen alullepanijana.

Veistos tilattiin vuonna 1887 kuvanveistäjä Ville Vallgrenilta, jonka ensimmäinen julkinen tilaustyö patsas oli. Teos ei kuitenkaan saanut poliittisista syistä johtuen pystytyslupaa, ja se joutui odottamaan pronssiin valamista ja paljastusta aina vuoteen 1908. Silloin se nostettiin Vallgrenin itsensä suunnittelemaalle graniittijalustalle.

Alkuperäinen kipsiluonnos asetettiin ensin esille Viipurin historialliseen museoon ja sitten taidemuseoon vuonna 1930. Kipsi tuhoutui pommituksissa. Itse pronssipatsas makasi 1940-luvulta lähtien Viipurin linnan kellarissa rikkoutuneena, mutta korjattiin ja pystytettiin alkuperäiselle paikalleen linnan 700-vuotisjuhlien kunniaksi 1993.

Torkkeli Knuutinpojan pää, joka kuuluu Lahden kaupungin lahja- ja palkintokokoelmaan, on uusvalos ja Starckjohann-yhtiöiden lahjoitus vuodelta 1993. Yhtiöhän perustettiin aluperin Viipuriin vuonna 1868.

Kuvanveistäjä Johannes Takanen oli virolahtelainen muonamiiehen poika, jonka luonnonlahjakuus huomattiin jo varhain. Varaton, kouluja käymätön 15-vuotias poika saatiin viipurilaisten suosijoiden ja stipendien avulla taideoppiin ensin Helsinkiin C.E. Sjöstrandin oppilaaksi ja myöhemmin Kööpenhaminan taideakatemiaan.

Takasen kehitystä seurattiin tarkkaan niin Helsingissä kuin Viipurissakin. Yksityiset ihmiset turvasivat hänen toimeentuloaan keräyksillä, arpajaisilla ja muotokuvatilauksilla — silti hitaasti ja itsekriittisesti työskentelevä, usein sairasteleva taiteilija joutui käytännössä elämään toimeentulon äärirajoilla.

Taiteilijalta tilattiin vuonna 1872 uusi Väinämöisen patsas Monrepos'n puistoon ilkivaltaisesti säretyn tilalle. Kantele sylissä istuva laulava Väinämöinen oli valmistunut R.W. Ekmanin maalauksen pohjalta. Seuraavana vuonna Takanen pääsi apurahan turvin lähtemään Roomaan, missä hän myös kuoli vain 36-vuotiaana keuhkotautiin.

Italiassa Takanen oppi marmorin käytön ja yksinkertaisti aiheitaan kiven ominaisuuksien mukaisesti. Takasen viipurilainen mesenaatti, kauppaneuvos Wilhelm Hackman, tilasi taitelijalta aiheeltaan vapaan veistoksen. Näin syntyi Takasen ensimmäinen suuri marmoriveistos *Venus ja Amor* vuonna 1874.

Veistos on tiettävästi ainoa, jonka marmorihakkauksen taiteilija jätti italialaiselle ammattimiehelle. Antiikin aiheen Takanen

kuvasi romanttishenkisenä laatukuvana, joka oikeastaan muistuttaa äidin ja lapsen lempeätä kohtausta. Takanen joutui maksamaan veistoksen kuluista enemmän kuin hän sen tilaajalta pyysi — onneksi teoksen taiteelliset ansiot kuitenkin huomattiin ja taiteilija sai senaattilta kahden vuoden apurahan.

Veistos ostettiin Viipurin taidemuseon kokoelmiin vuonna 1930 hovioikeudenneuvoksetar H. Brunoulta.

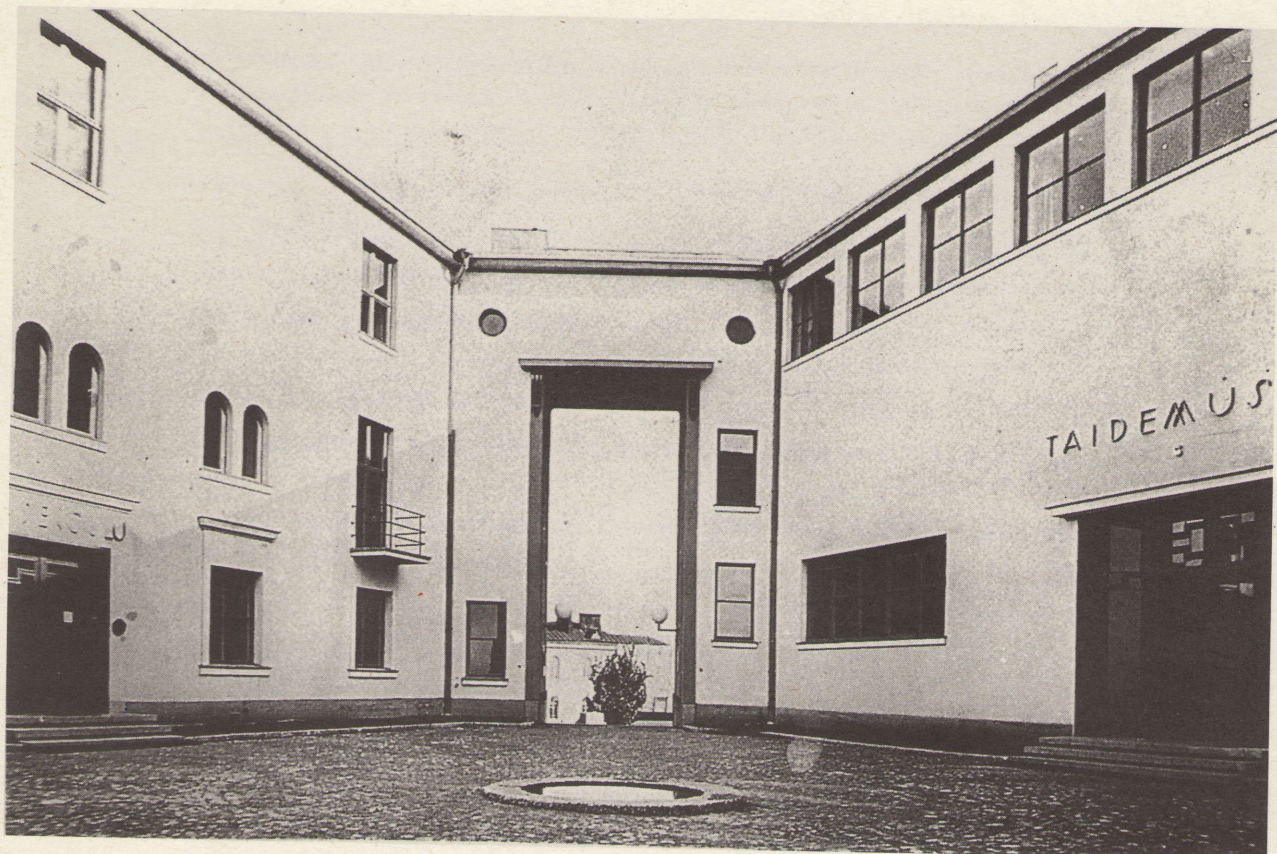

Taidemuseo ja taidekoulu olivat olleet pitkään viipurilaisten haaveena ennen kuin ne lopullisesti toteutuivat vuonna 1930. Ensimmäiset ehdotukset arkkitehti Uno Ullberg laati jo 1909, jolloin hän päätyi jyhkeään klassistissävöiseen monumentaaliratkaisuun. Myöhemmin Ullberg kehitti hienostuneen funktionalismin ja klassisismien yhteissommitelman, joka Pantsarlahden bastionilla kohosi vanhaan varustukseen luontevasti sovitettuna.

Arkkitehti on ilmentänyt kahta erilaista toimintoa, museota ja koulua, muodonannossaan. Koulun ilme on klassisempi kaari-ikkunoinen, museo puolestaan edustaa puhtaammin uutta funktionalistista tyyliä. Tiloja yhdistävät komeat porras-, portti- ja pylväsaiheet, jotka sekä kaupungista että Viipurinlahdelta katsottuina muovaavat rakennukselle sen ominaisuutteen.

Museoon sijoitettiin nähtäville Viipurin Taiteenystävien kokoelma sekä Viipurin kaupungin, valtion ja eräiden yksityisten tallettamia töitä. Kaupunkilaiset olivat innokkaita kartuttamaan kokoelmia, muiden muassa viipurilaiset kauppahuoneet tekivät lahjoituksia. Yksityisistä lahjoittajista merkittävin oli William Grommé.

Arkkitehti Uno Ullberg toimi Viipurin kaupunginarkkitehtina vuosina 1932–1936. Hän oli syntyperäinen viipurilainen, ja hän muovasi kaupunkinsa ilmettä kiintymyksellä sen erikoisluonnetta

ymmärtäen. Hänen tuotantoaan ovat Pyöreän tornin sisustuksen ja taidemuseo- ja koulurakennuksen ohella esimerkiksi jugendhenkinen Yhdyspankin liiketalo, klassistissävöinen Karjalan Kirjapaino ja funktionalismia edustavat Diakonissalaitoksen sairaala, Naistensairaala ja Maakunta-arkisto.

Viipurin funktionalismi on yksi Suomen arkkitehtuurihistorian komeimpia lukuja. Sen edustajia olivat Ullbergin ohella esimerkiksi Alvar Aalto, Ragnar Ypyä, Martta Ypyä, Jalmari Lankinen ja Erkki Huttunen.

L Ä H T E E T

SUULLISIA TIETOJA ANTANEET:

Hahl, Maija, filosofian maisteri, Lahti. Kuparinen, Teuvo, opettaja, Lahti.
Lindholm, Kaj, diplomi-insinööri, Helsinki. Saksa, Aleksanteri, arkeologi,
Pietari. Zilliacus, Benedict, toimittaja, Helsinki.

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Aalto, Mauno 1978. Viipurin Taiteilijaseura v. 1930—1939 Viipurissa. Viipurin
Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 3. Helsinki.

Blomkvist, J. B. "Viborgs stads nya museum". Tekniska Föreningens i Finland
Förhandlingar 1898.

Gardberg, C. J. - Welin, P. O. 1993. Suomen keskiaikaiset linnat. Keuruu.

Hirn, Sven 1976. Vihantaa Viipuria. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran
toimitteita 1. Helsinki.

Hirn, Sven — Lankinen, Juha 1988. Viipuri, kansainvälinen kaupunki. Jyväskylä.

Hoving, Victor 1946. Viipurilainen kertoo... Helsinki.

Hukkila, Kari 1990. Kuvia Kannakselta. Taidetta ja taiteilijoita 1918—1944.
Etelä-Karjalan museon julkaisusarja 13. Lappeenranta.

Huuskonen, Aarne 1978. Partioliike. Viipurin kaupungin historia V. Lappeen-
ranta.

Hyöänen, Heikki 1993. Suotniemi, Suomen ensimmäinen fajanssitehdas. Heino-
lan Kaupunginmuseon julkaisuja nro 2. Lahti.

Iloas, Juha 1990. Kuvanveisto 1800-luvulla. *Ars Suomen taide* 5. Keuruu.

Kauppi, Ulla-Riitta — Miltshik, Mihail 1993. Viipuri, vanhan Suomen pääkau-
punki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 593. Rauma.

Knapas, Rainer 1988. Vanhan Suomen kaupungit 1743—1908. *Ars Suomen
taide* 2. Keuruu.

Kuujo, Erkki 1958. Käkisalmen kaupungin ja maalaiskunnan historia vuoteen
1721. Käkisalmen historia. Lahti.

Leppo, Jaakko 1946. Viipurilaisia. Lahti.

Meurman, Otto-I. 1958. Kaupungin huomattavia rakennuksia. Viipurin kirja.
Muistojulkaisu. Pieksämäki.

Meurman, Otto-I. 1976. Viipurin arkkitehdit. Viipurin Suomalaisen Kirjalli-
suusseuran toimitteita 2. Lappeenranta.

- Meurman, Otto-I. 1978. *Kaupungin alue ja asemakaavat. Viipurin kaupungin historia V.* Lappeenranta.
- Meurman, Otto-I. 1985. *Viipurin pitäjän historia III.* Kartanot. Mänttä.
- Nopsanen, Aarne - Dahlgrén, Maija 1986. *Valon ja varjon Viipuri.* Kajaani.
- Ora, Yrjö 1958. *Liike-elämä. Viipurin kirja. Muistojulkaisu.* Pieksämäki.
- Raekallio, Ilmari 1993. *Viipurin linna. Suomen matkailuliitto.* Jyväskylä.
- Ruoff, Eeva 1993. *Monrepos. Muistojen puutarha.* Porvoo.
- Saksa, A. I. 1992. *Käkisalmen maasta esiin kaivettu historia. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 10.* Lappeenranta.
- Sinisalo, Antero 1987. *Myöhäiskeskiaikaiset linnat ja linnoitukset. Ars Suomen taide 1.* Keuruu.
- Sinisalo, Antero 1987. *Vanhemman Vaasa-ajan linnoitusarkkitehtuuri. Ars Suomen taide 1.* Keuruu.
- Sirkiä, K. 1955. *Uusikirkko muistelmina ja kuvina.* Vammala.
- Ullberg, Uno. "Viipurin taidemuseon ja taidekoulun rakennukset". *Arkkitehti* 10/1930.
- Ullberg, Uno 1979. *Viipurin Pyöreätorni. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 4.* Helsinki.
- Utrio, Kaari s.a. *Vuosisatainen Viipuri.* Helsinki.
- Valkonen, Olli 1992. *Viipurin Taiteenystävät 1890—1940.* Sipoo.
- Veistäjä, Verner 1958. *Piirteitä Viipurin kuvaamataiteesta. Viipurin kirja. Muistojulkaisu.* Pieksämäki.
- Veltheim, Katri 1984. *Kultainen rinkeli.* Helsinki.
- Veltheim, Katri 1987. *Kannaksen teillä.* Helsinki.
- Viipurinrinkeli. Etelä-Karjalan museon julkaisusarja 15.* Lappeenranta 1992.
- Viiste, Juhani O. V. 1948. *Viihtyisä vanha Viipuri.* Porvoo.
- Vikstedt, J. 1926. *Suomen kaupunkien vanhaa rakennustaidetta.* Helsinki.
- Vornanen, Reino 1978. *Itsenäisyydenajan kunnallistekniikkaa Viipurissa. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 3.* Helsinki.
- Zilliacus, Benedict 1991. *Kertomus kadonneesta saaresta.* Jyväskylä.
- Zilliacus, Henrik 1986. *Hapenensaari. Tammisaari.*

T E O K S E T

- 58
- AHRENBURG,
JOHAN JACOB
(1847-1914) *Viipurin linnan koristemaalauksia ennen
1890-luvulla tapahtunutta uudistusta
lyijykynä ja vesiväri s. 30, 31*
- EDELFEIT, ALBERT
(1854-1905) *Viipurin kaupunginvaltuuston
puheenjohtajia 1902
öljy kankaalle 160x188 cm s. 17*
- ERASSI, MIKAEL
(1823-1899) *Viipurin linna Linnankadun päästä
Turun sillan yli nähtynä 1854
öljy kankaalle 139x220 cm s. 13*
- GEBHARD, ALBERT
(1869-1937) *Kaarle Knuutinpoika Bonden lähtö
Viipurin linnasta 1926
öljy kankaalle 63x96 cm s. 29*
- GROMMÉ,
WILLIAM TILLMAN
(1836-1900) *Ratsuhevonen n. 1880-luku
öljy kankaalle 33x38 cm s. 44
Iso kivi (Kasakkakivi) n. 1880-luku
öljy kankaalle 31x39 cm s. 45*
- KEINÄNEN, S.A.
(1841-1914) *Uudeltakirkolta 1874
öljy kankaalle 42x56 cm s. 37
Uudeltakirkolta 1874
öljy kankaalle 42x54 cm s. 39*
- KNUTSON, JOHAN
(1816-1899) *Viipurin linna 1880-luku
öljy kankaalle 49,5x83 cm s. 27*
- LAUVERGNE, BARTHÉLEMY
(1805-1871 tai 1875) *Näkymä Viipurin ympäristöstä 1839
litografia 31,8x51,7 cm s. 23*
- LEHIKAINEN, EERO
(1903-1965) *Yö satamassa 1936
öljy kankaalle 55,5x61 cm s. 35*
- LINDQVIST, RURIK
(1870-1950) *Venäjänsaari 1920
öljy kankaalle 49x72 cm s. 43*
- OTAVA, HUGO
(1899-1967) *Viipuri 1929
öljy kankaalle 73x61 cm
Lahden taidemuseon kokoelmat s. 33*

SVAETICHIN, VIKTOR
(1877-1942)

Pyöreä torni 1915
tussi 22,5x25,4 cm s. 9

Viipurin historiallinen museo 1918
tussi 20,8x22,8 cm s. 11

Häpenensaari 1912
tussi/lyijykynä/vesiväri 24,5x29,8 s. 41

Käkisalmen linna 1913
tussi 24,8x28,9 cm s. 49

Keisarinkatu 26 1918
vesiväri 31,5x22,5 cm s. 18

Mustainveljestenkatu 1918
vesiväri 31x22,5 cm s. 19

Monrepos, portti 1919
vesiväri 24x34,5 cm s. 20

Monrepos, lauttaranta 1919
vesiväri 23x31,5 cm s. 21

Onnelan huvila Lavolassa 1914
tussi 23,5x32,5 cm s. 47

TAKANEN, JOHANNES
(1849-1885)

Venus ja Amor 1875
marmori kork. 63 cm s. 53

TUNTEMATON TAITEILIJA

Viipuri Papulan suunnalta 1800-luvun alku
öljy kankaalle 68x107 cm s. 15

VALLGREN, VILLE
(1855-1940)

Torkkeli Knuutinpoika alkuperäinen teos 1908
uusvalos päästä 1993 pronssi kork. 48 cm
Lahden kaupungin lahja- ja palkintokokoelma s. 51

VEREŠTŠAGIN, PJOTR
(1836-1886)

Aihe Viipurin satamasta n. 1877-1878
öljy kankaalle 36x71,5 cm s. 25

VÄLKE, LAURI
(1895-1970)

Pyörötorni ennen 1710-lukua
hiili 28,8x20,2 cm s. 6

Ellei toisin mainita, teosten omistaja on Viipuri Säätiö ja ne ovat pysyvästi talletettuina Lahden kaupunginmuseoon.

V I N J E T I T

- 5 60
- AHRENBURG,
JOHAN JACOB *Viipurin linnan koristemaalauksia*
tussi s. 50
Viipuri Säätiö/Lahden historiallinen museo
- HACKLIN, PIRKKO *Kultainen rinkeli*
kuvituspöytä s. 32
Omenoita
kuvituspöytä s. 40
Kävyt
kuvituspöytä s. 42
- SVAETICHIN, VIKTOR *Monrepos'n puiston penkki 1919*
tussi s. 24
Viipuri Säätiö/Lahden historiallinen museo
Tuuliviiri Kiviniemen hovista 1914
tussi s. 38
Viipuri Säätiö/Lahden historiallinen museo
- TUNTEMATON TEKIJÄ *Viipurin linna s. 28*
- ULLBERG, UNO *Pyöreän tornin nimikilpi*
sinikopio s. 8
Suomen rakennustaiteen museo
- VARTIOVAARA, MERI *Viipurin Taiteenystävien piirustuskoulun*
kevätnäyttelyn juliste 1932
linopiirros s. 54
- VÄLKE, LAURI *Nykypäivien Pässinlinna*
hiili 28,8x20,4 cm s. 7
- Leili Minne af Suotniemi s. 48 Suomen Kansallismuseon kokoelmat*
Vaakuna E. Dahlbergin teoksesta Svecia antiqua et hodierna s. 16